

En kendt præst har udtalt, at tidens nød kræver andet end lærde Grundtvig-værker. Jovist! Men aandsvidenskab har ogsaa sin mission i tiden, ikke mindst, naar det er Grundtvig og hans tanker, det gælder.

William Grønбæk.

Søren Holm: Mythe og Kult i Grundtvigs Salmedigtning.
Nyt Nordisk Forlag, 1955. 234 s.

Lad det være sagt straks, at visse afsnit af denne bog sikkert vil virke rent ud forbløffende paa den almindelige læser, der i al stilfærdighed mente at kende lidt til Grundtvigs salmeverden, andre afsnit vil derimod utvivlsomt forekomme ansporende, æggende og sikkert vinde bifald selv hos de mest haardkogte grundtvigske »fagfolk«. Undertegnede er *ikke* salmeforsker, og det nedenstaaende er mere udtryk for et *skøn* end en videnskabelig anmeldelse. Saa meget til indledning.

Paa grundlag af *Sangværket* — de 5 tykke bind med Grundtvigs samlede religiøse digte — hævder forf., at Gr. ejede *et primitivt religiøst syn, der gik langt bag om det Ny Testamente til de gamle folkereligioner*, som fik deres ydre udtryk i *kulten*. I kulten gennemlevede og udtrykte de primitive folk deres *myter*, dvs. deres forskellige forestillinger og fortællinger om f. eks. verdens tilblivelse eller undergang, aarstidernes vekslen etc. Denne kult kan »paa en Maade betegnes som en mimisk eller scenisk Gentagelse af det Drama, som Mythen beretter« (21). Gentagelsen af et bestemt »drama«, en bestemt »urhandling«, tjente til *livets fornyelse* hos deltagerne (dvs. hele folket), thi kulten stod altid i livets tjeneste overfor døden, i ordenens tjeneste overfor kaos osv. Uden kulten kunde verden ikke bestaa, menneskene ikke leve. De gamle folkereligioner var saaledes aldeles forskellige fra de senere verdensflugts- og frelsesreligioner. Men netop alt dette er, hævder forf., »Tanker, som Gang paa Gang møder os i Gr.s Salmedigtning, der netop er skabt med Gudstjenesten eller Kulten direkte for Øje« (27). Gr. tænkte *mytisk*, hvor andre tænkte logisk eller abstrakt, og den samme nære forbindelse (for ikke at sige identitet) mellem myte og kult i de gamle folkereligioner finder vi iflg. forf. tydeligt i Gr.s salmedigtning. *Forbindelsen* er just det afgørende træk. Samtidig med, at Gr. gjorde dogmet til en myte, gjorde han den sædvanlige kristne gudstjeneste med dens passive, receptive tilhørere til en kultfest, hvori deltagerne med-gennemlever eller oplever myten. I de gamle folkereligioner kunde myten ikke skilles fra livet, dvs. fra kulten, thi kun i kult *levede* man. Og noget lignende finder man iflg. S. H. i Gr.s salmer.

Denne ovenfor ganske kort skitserede betragtningsmaade er bogens grundlag (s. 11—42), og resten af bogen er et forsøg paa at *bevise* det her sagte.

Med dette formaal gennemgaas først de mytologiske begreber og navne i *Sangværket* (43—59), derefter det mytologiske verdensbillede i samme (60 ff.), opdelt i en række kapitler om natur og overnatur, dualisme og kontrast, de kosmiske magter i kamp osv., indtil vi naar til skildringen af »urhandlingen« og dens gentagelse i kulten (152 ff.), hvilket behandles i flere kapitler. hvorafter det sidste hedder »Kultjubelen«. Det ender med, at forf. til sidst erklærer, at han hermed har vist, at Gr.s kristendomssyn i *Sangværket* er »et nøjag-

tigt Sidestykke til de gamle Folkereligioner, som fandtes længe, før Kristendommen blev til« (227).

Undersøger man nu nærmere bevisførelsens grundlag, opdager man følgende: forfatteren vil bevise to ting, 1) at Gr.s verdensbillede er *mytologisk*, — er gennemtrængt af mytologiske begreber; 2) at Gr.s kristendom er *mytisk-kultisk*.

Punkt 1 beviser han ved at erklære en hel del bibelske laan og vendinger i Gr.s salmer (desuden ogsaa laan fra den nordiske mytologi) for »mytologiske« (s. 43—59). Og da forf. i forvejen har slaaet kristendommen og de gamle førkristelige folkereligioner sammen i én pulje (som han passim kalder »de gamle folkereligioner«), saa gaar det tilsyneladende let for ham ogsaa at faa Gr.s verdensbillede i hans salmer trukket samme vej og gjort »mytologisk« i gammel folkereligionens forstand. Det er frapperende at studere dette forsøg! At Gr.s verdensbillede i salmerne i virkeligheden er *rent bibelsk*, fordi Gr. det meste af sit liv og da først og fremmest i sine salmer (og prædikener) var troende kristen, det anfægter ikke bogens forfatter. Med vold og magt opfatter han Gr.s talrige (reelle eller billedlige) laan fra bibelen som »mytologi« og tager den som bevis paa, at Gr.s forestillingsverden var som de gamle folkereligionens! Det er muligt, at S. H. har ret i, at kristendommen er en gammel folkereligion med masser af »mytologi« osv., men der er dog forskel paa *denne* folkereligion og de andre. Der havde været en vis mening i at undersøge f. eks. Gr.s brug af bibel (og den nord. mytologi) i sine salmer, (gid nogen vilde gøre det), men det er jo ikke den opgave, forf. har villet løse. Da forf. saaledes paa forhaand ligesom slaar bunden ud af sin egen undersøgelse m. h. t. mytologi hos Gr., vilde det være orkesløst at forsøge at gen-drive ham paa dette felt.

Af langt større interesse er punkt 2: forsøget paa at vise, at Gr.s kristendom er *mytisk-kultisk*. Hovedsagen her er urhandlingens *gentagelse* i kulten. Ved gentagelsen fremkaldes den samme værdi og magt som i den oprindelige handling, »ikke blot fordi Kulten er en Efterligning af Urhandlingen, men ogsaa fordi Guderne i sidste Instans er de virkelig handlende« (153). Thi vi maa ikke overse, hedder det videre, »at det, der sker i de gamle Kulter, er magiske Handlinger, som forudsætter en langt mindre skarp Skelnen mellem Billedet og Virkelighed, end der gøres i moderne Tid . . .«. »For de gamle gaves der ikke noget virkeligt Skel mellem Lighed og Identitet, og det er herpaa, saavel Magien som Kulten beror. Det er imidlertid denne Identitet af Billede og Virkelighed — eller Næsten-Identitet — der præger Gr.s Opfattelse af Forholdet mellem Mythe og Kultus« (153—154).

Fra s. 154 og bogen ud søger forf. nu at vise dette. Det springende punkt er identitetsspørgsmaalet. Opstaar der identitet, har vi virkelig gentagelse, altsaa ægte religion (folkereligion). Med henblik paa Gr. vil dette sige, at hvis hans kultiske tendenser (som man ikke kan nægte) gaar *ud over* det kristelige (den kristne lære, gudstjenestens formaal), saa har vi altsaa en ny religion, vel skabt af kristne elementer, men altsaa i sig selv ikke kristen. Forbliver tendenserne *inden for* det kristelige, vil der blot blive tale om en usædvanlig levendegørelse af kristendommen, en forstærket opfattelse af kirken som »guds hus«, af søndagen som herrens dag, af de kirkelige højtider som mageløse glædesfester osv., osv.

S. H. mener nu, at Gr. overalt i sine salmer, forsaavidt de angaar kirken, søndagen, gudstjenesten, kirkens højtider og hellige handlinger, lægger en saa stærk indlevelsels- eller genoplevelsesdrift eller -længsel for dagen, at hans op-

fattelse af religionen maa anses for *kultisk*. Identitetsfølelse opstaar, menighedens oplevelser bliver identiske (eller næsten identiske) med mytens eksistens, kort sagt: kristendommen bliver en livsfornylelsesreligion som de gamle folkereligioner, med kun meget ringe lighed med den gamle pilgrimskristendom, egentlig en helt ny religion. — Altsammen vel at mærke i *salmerne*! Thi man bemærker, at det kun er i salmerne, at dette foregaar. Men vel ogsaa i de mennesker, der synger dem, vil man spørge! Ja, man skulde vente, at ogsaa denne side af sagen blev lidt oplyst. Men det er kun Gr. selv, der en genstand for undersøgelsen. En ejendommelig begrænsning i et saa folkeligt emne som dette! Mærkeligt nok udtaler forf. sig intet sted om f. eks. salmernes begrænsede plads i gudstjenesten (og dermed begrænsede indflydelse paa dens deltagere), thi salmerne maa jo dele pladsen med bøn, evangelielæsning, *prædiken* og meget mere. S. H. har aabenbart *ikke* tænkt sig sin bog som et bidrag til et stykke af den danske kirkes historie.

Men foregaar der nu ogsaa det i Grundtvigs salmer, som S. H. paastaar? At fastslaa dette vilde kræve en omhyggelig overvejelse af alle forf.s citater, vidtløftige fortolkningsundersøgelser osv. Herpaa kan undertegnede ikke indlade sig. Det maa overlades til specielle salmeforskere. Men efter mit foreløbige og ikke dybt gaaende *skøn* vilde jeg mene, at forf. har ret, naar det gælder Gr.s opfattelse af *søndagen, julen og nadveren*, men at han har mindre ret, naar det gælder *paasken, himmelfarten og pinsen*, idet man i Gr.s salmer til disse fester ikke kan undgaa at fornemme det *historiske* moment, hvilket hindrer dem i at blive egentlige kultsalmer. Men dette er som sagt kun mit personlige *skøn*. Vil Grønbech, der i sin tid skrev om samme emne, hævdede, at Gr.s forsøg paa at forny religionen »nåede ikke ud over salmernes mægtige poesi« (Religiøse Strømninger, 1922, 160), hvormed han vel mente, at fornyelsen *kun* fandtes i salmen, samt at den i sit væsen kun forblev *poesi*. Men kanhænde, at poesi og kultreligion i deres inderste væsen er identiske! — Andre vil maaske pure nægte, at S. H. har ret og vil kunne bevise det modsatte ved hjælp af *andre* citater fra de samme salmer. Herom er jeg ikke kompetent til at dømme i denne korte anmeldelse. Tilslut skal jeg gøre opmærksom paa, at da Gr. i julen 1845 for første gang indførte sine salmer i sin kirke, følte en af deltagerne, da »Et barn er født —« blev afsunget, at det var, som han »hørte Gængerne gaa paa Himlens Vugge«. En efter min mening ægte »kultisk« fornemmelse!

Steen Johansen.

Søren Holm: Grundtvig und Kierkegaard. Parallelen und Kontraste. — København und Tübingen, 1956. — 102 sider.

Paa Luther-akademiet i Goslar holdt *professor, dr. phil. Søren Holm* i august 1954 en dobbelt-forelæsning (paa tysk) om Grundtvig og Kierkegaard (parallelle og kontraster). Samme aar offentliggjorde han den i »Zeitschrift für systematische Theologie« (1954, s. 158—176), og i lidt udvidet og delvis omarbejdet skikkelse er den nu, ligeledes paa tysk, trykt som særskilt lille bog i København, udsendt af et dansk og et tysk forlag i fællesskab.